

İDARE MERKEZİ

**ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında**

İSTANBUL BÜROSU

*İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87*

HAYAT

Fiatı her yerde 15 kuruş
seneligi, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memlekete 7,5 Dollar)

**Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir**
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: V

Ankara , 20 Kânunevvel , 1928

Sayı: 108

İki kitap, Bir Netice

[Millî Talim ve Terbiye Reisi Pr. Mehmet Emin BF. tarafından Ankara Felsefe Cemiyeti içtimalarında okunan bu muhim teblîğin ilk kısmını bu nüshamızda derc ve neşrediyoruz. Gelecek sayımızda diğer kısımlarını derc edeceğiz.]

John Dewey ve Durkheim gibi bütün dünyada tanınmış iki büyük insanın en mühim iki eserini, memleketimizin en salâhiyettar bir mütefekkir tarafından mühterem karilerimize tanıtacak olan bu makalelerin büyük bir istifade ile okunacağına şüphe etmiyoruz]

Geçen sene içinde bizi yakından alâkadar eylemesi lâzım gelen iki ehemmiyetli kitap türkçeye tercüme edildi:

Biri *John Dewey*'in *Demokrasi ve Terbiye*'si diğeri *Durkheim*'in *Ahlâk Terbiyesi*'dir. Bu iki kitap cemiytimizde, mekteplerimizde için için mevcut sıkıntı ve bnhrana yakından temas eyleyen meseleleri muhtevidir. Onun için mütefekkirlerin çok nazarı dikkatini celbetmesi lâzımdı. Maattessüf hiç böyle olmadı. Bu iki kitap etrafında hemen hemen hiç bir tenkît yürütülmemesi, doğrudan doğruya mekteplerimizin içindeki buhrana temas eyleyen meseleleri ortaya attığı halde hiç bahs olunmaması hepimizi düşündürecek bir hadisedir. Bu vakıa iki şeyi meydana koyuyor: Biri içinde yaşadığımız içtimâî «hayat» ın ortaya attığı meseleleri müşahade eyleyecek vaziyette değiliz. Sıkıntı ve buhranları görmüyoruz yahut onun üzerinde düşünebilecek dimağî faaliyete malik bulunmıyoruz; diğeri çok zaman itiraf edildiği gibi neşredilen türkçe kitapları okumağı bir tenezzül addeyleyoruz.

Bu müessif vaziyete yalnız işaret edip geçiyor, asıl mevzua giriyorum. Maksadım bir kere bu iki kitabın ne için mütefekkirlerimizi ve muallimlerimizi en yakından ve şiddetle alâkadar eden meselelere temas ettiğini

göstermek, diğer cihetten bu iki eserin çıkardığı amelî neticeleri mukayese etmek ve yekdiğerinden oldukça uzak felsefe mebdelerine müstenit olmakla beraber bir mürebbi için telif imkân olup olmadığını araştırmaktır.

Bu iki kitap çok aşıkâr olarak mekteplerimizde mevcut buhrana temas eyleyor, dedim. Ne için? Bu her iki eserin mukaddimelerini okuyunca pek aşıkâr anlaşılır. *Durkheim*'in kitabı Sorbondaki dersleridir. Müellif ne için ahlâk terbiyesi mevzuunu seçmiş olduğunu şu suretle söylüyor: «Çocukarımıza mekteplerimizde sırf lâyük bir ahlâk terbiyesi vermeğı kararlaştırdık, bununla kastedilen mana vahye müteallik dinlerin istinat ettiği prensiplerden katiyen istiare etmemeğı azmeyleyen, münhasıran aklın hüküm ve nufusundaki fikirlere, hislere ve amelî usullere istinat eden bir terbiyeden, hasılı kısaca sırf aklî bir terbiyeden ibarettir. Halbuki bu kadar yenilik yapıpta evelden almış olduğumuz fikirlerin teşevvüşe uğramaması, müktesep itiyatlara hâlel gelmemesi, terbiye usullerimizin hey'eti umumiyesinde bazı tadilât icap etmemesi ve neticede şayanı tetkik bir takım yeni meseleler ortaya çıkmaması kabil değildi...»

Durkhiem bir parça ileride şöyle diyor: «Yapılan işi (yani lâyükleşmeğı) hayret ve takdir

ile yad etmekle beraber bu pek kolay ve pek basit zannedilmeseydi ihtimal ki esaslı ve muhkem bir şey yapılabilirdi, ihtimal ki daha ileriye gidilebilirdi diye düşünmek caizdir. Filhakika bu teşebbüs bilhassa sırf menfi icraat şeklinde tasavvur edilmiştir. Terbiyeyi lâyükleştirmek için onda lâyüklik haricinde mevcut olan şeylerin kâfesini atmak kâfi gelir gibi göründü. Böyle sadece tarh amelîyesi aklî ahlâkı kendisini bozan ve aslî ve hakikî mahiyetini iktisaptan onu meneden arızî ve tufeyli unsurlardan tahlis neticesini tevhit edecekti. İddia olunduğı vechile babalarımızın eski ahlâkını öğretmek ve fakat dinî hiçbir mefhuma müracaat etmemek kâfi gelecekti. Fakat hakikat halde vazife çok karışık. Arzu edilen hedefe varmak için sadece bazı şeyleri bertaraf eylemek suretiyle hareket etmek kâfi değildi. Derin bir tahavvül elzem idi.»

Durkheim bunun sebebini anlatıyor: «Şüphe yok ki dinî timsaller ahlâkî şeniyete hariçten sadece inzımam etmiş şeylerden ibaret bulunsalardı kendi kendine kifayet edebilecek kabiliyeti haiz aklî bir ahlâkı saf ve mücerret bir halde bulmak için onları çekip almaktan başka bir şey yapmağı hacet görülmezdi. Fakat filiyatta bu iki itikat ve amal sistemi tarihte birbirlerinden pek fazla sıkı bir surette birleşmiş-

lerdi. Asırlarca müddet birbirlerinin içine girip kaynaşmışlardı. Onun için aralarındaki münasebat haricî ve sathî bir halde kalamazlardı ve birbirlerinden ayrılmaları o kadar basit bir ameliye ile icra ve temin edilmezdi.»

Onun için ahlâkî ve terbiyeyi aklileştirmek için dinî olan şeylerin kâfesi kaldırılmakla iktifa edilir ve yerlerine bir şey ikame olunmazsa aynı zamanda sırf ahlâkî olan bazı unsurları da bertaraf etmek tehlikesine düşülmüş olur. O zaman akli ahlâk namı altında fakirleşmiş, rengi uçmuş bir ahlâktan başka ortada bir şey kalmaz. Bu tehlikeye meydan vermemek için demek ki haricî bir tefrik ile iktifa etmemek lâzım geliyor. Uzun zamandanberi en esaslı ahlâk fikirlerine bir zarf teşkil eden bu dinî mefhümların yerine kaim olacak akli esasları keşfeylemek icap eyliyor.»

Tehlike bu kadar değildir. Durkheim diğer meseleye de işaret eyleyor. Şimdiye kadar dinî mefhümlar altında ifade edilmiş olan ahlâk kaideleri bu mefhümlardan ayrılarak ifade olunduğu zaman şeref ve itibarlarının kalmaması mümkündür. Onun için terbiye aklileştirildiği sırada ahlâkın şeref ve itibarı muhafaza edilmez ve bu itibarı çocuklara akli bir şekil altında hissettirilmeğe itina olunmazsa yüksek kıymetten mahrum fikirler telkin edilmiş olur. Diğer cihetten muallimin nüfuz ve ehemmiyetini ve kalpleri ısıtmak ve müfekkireleri harekete getirmek için lâzım olan hararetin bir kısmını istiare eylediği menbaı kurutmak tehlikesine de düşülür. Çünkü muallimin yüksek bir mevcut namına söz söylediğine dair içinde duyduğu hissi onun kendi kendisinin fevkına yükseltirdi ve ona fazla bir kuv-

vet verirdi. Muallimin içinde bu aynı hissi başka temellere istinat ettirmek suretile muhafazaya muvaffak olmazsak cansız ve nüfuz ve itibarsız bir ahlâk terbiyesi karşısında kalmamız tehlikesi vücut bulur.

Lâyikleşmenin tevlit ettiği diğer bir netice vardır: lâyikleşmek terbiyenin, ahlâkın aklileşmesi demektir. Filhakika akli bir ahlâk terbiyesinin lüzumunu kuvvetli surette hissetmekliğimiz daha ziyade akılcı olmaklığımızdan ileri gelmiştir. Halbuki akılcılık fertçiliğin muhtelif manzaranı biridir; Fertçiliğin fikrî manzarasıdır. Bunlar birbirinden farklı iki ruh haleti değildir. Biri diğerinin yüzünden ve tersinden ibarettir. Ferdin tefekkürünü kayıtlardan kurtarmak ihtiyacı hissölunduğu zaman sureti umumiyede ferdi kayıtlardan tahlis eylemek ihtiyacı hissediliyor demektir. Fertçiliğin inkişafı zarureti karşısında onun cemiyetin tabii tesanüdünü ihlâl eylemeyecek bir mecra alması için bizi ikaza davet eder. Böyle zamanda terbiye ve ahlâk çok büyük ehemmiyet kesbeder. Diğer cihetten fertçilik inkişaf ettikçe vicdanı yeni fikirlere açmak ve onu daha mütalebekâr kılmak gibi bir netice verir. Çünkü inkişaf biraz evvel hak-sızlığını hiç hissetmediğimiz bir takım içtimaî münasebetlerle insanın haysiyetine münafi, yani adalete mugayir gibi hissetmeğe başlattırır. Zaten akılcılık imanı fertçilik hissi üzerine aksül'amel yapar ve onu tahrik ve tenbih eder. Çünkü adaletsizlik daima gayrimakul ve manasız görünen bir şeydir. Binaenalyeh aklın hukukuna karşı nakadar kaygulu olursak adaletsizlikten o kadar müteessir oluruz, onun için terbiye ve ahlâkta daha büyük akli prensiplere doğru bir tarakki vukua kelinece yeni ahlâkî tema-

yüller vucûde gelir. Adalet için daha büyük bir susuzluk hissedilir. Herkesin şuurunuda bir takım yükselme temayülleri vucut bulur. Böyle bir zamanda yeni hislerin, yeni temayüllerin tevellüdünü hesaba katmayan, onu hazırlamayan bir terbiye çok nakıs olur. Lâyik terbiyenin, lâyik ahlâkın böyle bir atiyi de düşünmesi, hazırlaması lâzımdır.»

İşte bütün bu sebeplere mebni Durkheim Fransanın resmen lâyik prensipleri kabul ettiğinden takriben yirmi sene sonra bu meselenin ehemmiyetile mütenasip tetkiki lüzumunu izah ettikten sonra lâyik terbiyesinin mebdde ve vasıtalarını araştırıyor.

Bu kitabın bizim için de bugünün meselesine iliştiğini söylemek fazladır. Durkheim'in bahsettiği noktalar bizim için tamamen varittir. Hatta bunlar bütün alâmetlerle göze çarpmaktadır.

Bu günkü nesli burada mevzu-dahs etmeğe lüzum görmüyorum. Çünkü bizim neslin seciyesini teşkil eden amiller büsbütün başkadır. Tamamen aklın hakimiyeti altında düşündüğüne kani olanlarda bile eskiden, maziden alınan terbiyenin izleri vardır. Diğer cihetten senelerce vatanın tehlike içinde bulumasının, istibdatla mücadelenin icap eylediği vecitli hayat bugünkü nesilde idealist bir ruh yaratmağa saik olmuştur. Buna rağmen ahlâkî tutan eski temellerin yıkılmasının tevlit ettiği bazı şikâyetler, bazı rahatsızlıklar da fertçiliğin inkişafının ictimai tesanüdü bozabilecek bir mecra takip etmesi ihtimalini her halde hatıra getirmektedir.

Bu şikâyetlerin hepsini yenilik karşısında sıkıntı duyan bir seciyeğe atf doğru olmaz. Her halde vak'ayi olduğu gibi görmeğe, ictimai tesanüdü bozan temayüller kuvvetleniyorsa bunun

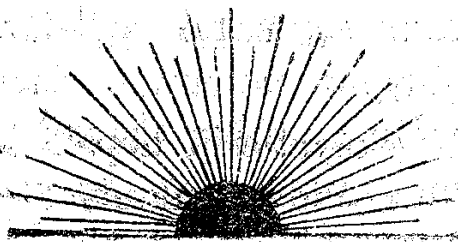
sebebini araştırmaya çalışmalıyız. Meselâ müfrit bir tarzda artan dalkavukluk, yanı inanmadığı ve inanmak ihtimali olmadığı bir şeyi birinin hoşuna gitmek için inanır bir vazı almak, vazifeyi gösterişten ibaret addeylemek hasletleri mütemadiyen artıyorsa bunun ictimai sebebi olması lâzımdır. Bu ictimai sebep arasında henüz ahlâk kavaidini icap eyleyen aklî esaslara istinat ettiremediğimizden, bu esasları ruhlara duyuramadığımızdan ve bunları menedecek umumî şuur hasıl olmamasından ileri gelmesi muhtemeldir.

Mamafi asıl ehemmiyetli cihet bugünkü nesil değildir, mektep nelsidir. Bir kerre gelecek nesillerde bizi besleyen terbiye izleri mevcut değildir. Onların terbiye ve ahlâkları üzerine resmî mektepler müessir olacaktır. Resmî mektepler milli terbiyenin nazım çarklarıdır. Bu mekteplerde ise terbiye esaslarını lâyık olarak ilân eyledik. Eğer lâyık terbiyenin icap eylediği esaslar üzerinde düşünmek ihtiyacını duymazsak Dürkheim Fransa için ortaya koyduğu tehlikelerin hepsi fazlasıyla varit olmaz mı?

İşte bu itibardır ki Dürkheim'in ahlâk terbiyesi nazarı dikkatimizi celbetmesi lâzımdı. Bu eserin ihtiva eylediği fikirler üzerinde ileride duracağım. Şimdi John Dewey'in kitabının ne için çok ehemmiyetli bahislere temas eylediğini söylemek isteyorum.

MEHMET EMİN

— Devam edecektir —

NASIL DÖNECEĞİM!

Hiç kimse uyanmasın, hiç kimse uyanmasın;
Döneceğim evime.. Bırakılan bir tasın
Üstüne damla damla düşen sarmaşık gibi.

İstiyorum tozlarla sütun yaparken gündüz,
Odama süzülegim sessiz ve gürültüsüz,
Bir asma yapragında titreyen ışık gibi.

Bu, asla bir sonbahar akşamı olmayacak.
İstemem, karla deyil, kuşlarla dolsun saçak;
Ve ben, alnımla çizgi çizgi edeyim camı.

İstiyorum izimi bozmamışsa yatağım,
Sussunlar, bir saniye burda ağlayacağım;
Sonra ölümler bile duyacak kahkahamı!

Nasıl uyanılırsa kâbuslu bir uykudan,
İstiyorum içeyim yudum, yudum bir sudan;
İstiyorum ki dolsun yeniden damarlarım.

Bir ince duman gibi uçunca bu sancılar,
Bu, benden olmayanlar; bu bana yabancılar,
Yeniden doğacağım bir hilal gibi yarım.

Ne içimde bir acı, ne dudagımda bir ah,
O, kolunu uçuran kahraman gibi ferah
Duyacağım yeniden alnımda o meltemi.

Hiç kimse uyanmasın, uyanmasın hiç kimse;
Yalnız, görmek isterim işittiği bir sese
„Oğlum!” diye uyanıp atılırken annemi!

SABRİ ESAT

YILDIZ DAĞI

Nineler, gün battı, helallaşalım.
On yiğit karşiki sırtı aşalım,
Bulalım yatsıda Yıldız dağını.

Her sene kur'ası gelen köylüler
Bu dağa çıktılar, burda gördüler
Sonlarının neye varacağını!

Bir yana atarak bizde uykuyu
Selâmlayacağız burda doğuyu,
On delikanlısı Kızıl ırmağın...

Şimdiden sarıldık eteklerine,
Yarın, arkasından Güneş yerine
Bahtımız doğacak bu yalçın dağın.

Gökleri görüpte yarın bulutlu
Kekdini saklarsa Güneş, ne mutlu:
Tezkere almamız yakın, nineler!

Açılmış olursa eğer tan yeri
Murada ermişiz sayın bizleri,
Gidene yanmayın sakın, nineler!...

FARUK NAFİZ